

A detailed historical map of Belgium and the surrounding regions, including parts of the Netherlands and France. The map is rendered in a sepia or aged brown tone. In the top left corner, there is a prominent sunburst or compass rose design with multiple rays emanating from a central circle. The map itself is densely packed with lines representing rivers, roads, and administrative boundaries. Numerous small, illegible labels are scattered across the map, likely representing towns and villages. The overall texture of the map is intricate and complex.

België

Een geschiedenis van grillige grenzen

Inhoud

Grillige grenzen.....	1
Prehistorie (tot de 1 ^{ste} eeuw v.C.)	1
Dappere barbaren en expansieve Romeinen (1 ^{ste} eeuw v.C. tot 5 ^{de} eeuw)	3
Grote rijken en een patchwork van gebiedjes (5 ^{de} tot 15 ^{de} eeuw).....	4
Merovingers en Karolingers.....	4
Van patchwork naar Bourgondiërs	8
Eenheid en scheiding van de Nederlanden (16 ^{de} tot 18 ^{de} eeuw).....	15
Habsburgse eenheid.....	15
De Opstand en de scheiding.....	18
Belgische geschiedenis (19 ^{de} tot 21 ^{ste} eeuw).....	27
Kort weerzien, nieuwe scheiding: de geboorte van een land	27
Nieuwe breuklijnen	28
Tijdslijn.....	32

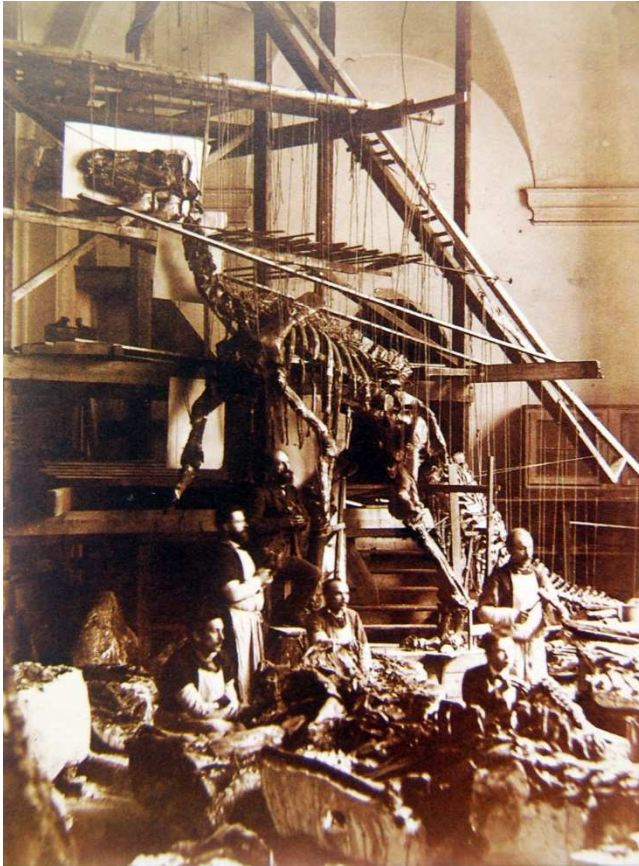
Grillige grenzen

Een geschiedenis van België is eigenlijk voor het grootste deel geschiedenis van de Nederlanden, of de 'Lage Landen' langs de Noordzee. Wat vandaag België, Nederland en Luxemburg is, bestond daarvoor uit verschillende gebieden waarvan de perifere regio's dan eens wel, dan eens niet deel uitmaakten. Je zou het een grensregio kunnen noemen. Een gebied waar verschillende talen elkaar ontmoeten, waar vanaf de zestiende eeuw de voornamelijk protestantse en voornamelijk katholieke regio's elkaar tegenkomen en waar de invloedsferen van de grote Europese spelers elkaar beconcurreren. Van geschiedenis van België zou je dan ook pas kunnen spreken vanaf 1830, met de oprichting van de natiestaat die tot vandaag bestaat.

Prehistorie (tot de 1ste eeuw v.C.)

Voor er sprake was van de Nederlanden, voor we geschreven bronnen hebben, leefden in deze gebieden zeer interessante dieren en mensen, van dinosauriërs over de eerste mensachtigen tot Kelten en Germanen. Elk van hen heeft zijn sporen nagelaten. Een van de mooiste vondsten van dinosauriërs in België zijn ongetwijfeld de iguanodons van Bernissart (Henegouwen). Deze herbivoren leefden tussen 128 en 125 miljoen jaar voor onze tijdsrekening. Van 29 van hen werden in de negentiende eeuw volledige skeletten ontdekt in een steenkoolmijn te Bernissart. Drie Luikse onderzoekers vonden dan weer beenderen van een Neanderthaler in de grotten van Spy. Deze mens van Spy

bleek uiteindelijk twee volwassenen en een kind te zijn die hier ongeveer 36000 jaar geleden rondzwierven.

Montage van een Iguanodonskelet van Bernissart (Brussel, 1882).

Iguanadons waren 6 tot 10 meter lang en wogen meer dan 4 ton. Ze wandelden op vier poten maar konden ook rennen op twee. Vandaag zijn ze te zien in het Museum voor Natuurwetenschappen. © Digitale versie via Wikimedia Commons

Dappere barbaren en expansieve Romeinen (1ste eeuw v.C. tot 5de eeuw)

De eerste geschreven verwijzing naar de Nederlanden komt van een bekende naam: Julius Caesar. Hij schreef rond 57 voor onze tijdsrekening het werk *De Bello Gallico*, ofwel *Over de Gallische Oorlog*, waarin hij zijn veldtochten in het noorden beschrijft. Voor Belgen is het bekendste citaat uit deze tekst ongetwijfeld die over de *Belgae* als de dappersten van al Caesars tegenstanders. Deze stam deelt buiten haar naam niets met de huidige bewoners van België (en bewoonde zelfs een veel groter gebied). Als we de reden voor hun onverschrokkenheid lezen, is dat niet eens zo erg: de *Belgae* waren volgens Caesar vooral dapper omdat ze voortdurend met de Germaanse stammen vochten en daarbij niet gehinderd werden door enige vorm van beschaving. Caesars' tekst had dan ook niet als doel een antropologisch verslag te maken over de volkeren die hij overwon, maar om zijn kwaliteiten als begenadigd veldheer in Rome te promoten. Dan zijn krijgshaftige, maar uiteindelijk verslagen barbaren natuurlijk ideale tegenstanders.

Wat Caesar in werkelijkheid aantrof, was de Keltische La Tène-cultuur die beïnvloed was door migraties van Germanen uit het oosten. Verschillende stammen, zoals die van de Eburonen onder leiding van Ambiorix, moesten hun verzet tegen de Romeinse legers opgeven en hun gebied integreren in het rijk. Uiteindelijk vormde de Rijn de scheidingslijn tussen Gallië in het centraliserende Romeinse Rijk en de stammen aan de overkant. In de Romeinse tijd assimileerden de twee culturen in een Gallo-Romeinse cultuur en ontwikkelden nederzettingen zoals Tongeren zich tot hoofdplaatsen. Door

de verzwakking van het Romeinse rijk konden grote groepen Germanen aan het begin van de vijfde eeuw Gallië binnen trekken. Er ontstonden verschillende kleine rijkjes die het Romeinse gezag al dan niet erkenden. Opnieuw assimileerden Romeinse structuren met, deze keer, Germaanse gewoontes. Germaanse koningen vestigden zich bijvoorbeeld graag in voormalige Romeinse hoofdplaatsen.

Standbeeld van Ambiorix op de Grote Markt in Tongeren (Jules Bertin, 1866). Vandaag verwijst Tongeren nog graag naar de Oudheid in haar Gallo-Romeins museum en met een standbeeld van Ambiorix op de Grote Markt. Het beeld geeft de Eburoon de allures van een Belgische, nationale verzetsheld. © Digitale versie via Europeana Collections

Grote rijken en een patchwork van gebiedjes (5de tot 15de eeuw)

Merovingers en Karolingers

Het belangrijkste koninkrijk zou dat van de Franken worden. Twee grote Frankische dynastieën volgden elkaar op: de Merovingers heersten van de vijfde tot midden achtste eeuw

en de Karolingers waren daarna aan de macht tot het uiteenvallen van hun rijk in de tiende eeuw. De bekendste Merovinger is ongetwijfeld Clodowech (ook vaak Clovis genoemd), die de dynastie vestigde en zijn rijk uitbreidde tot in het zuiden van Gallië. Rond 500 bekeerde Clodowech zich tot het christendom, wat betekende dat de christianisering die al in de vierde eeuw van start was gegaan nu door de steun van de Merovingers een stimulans kreeg. Dat betekende niet dat hun onderdanen van de ene op de andere dag hun natuurgodsdienst overboord gooiden. Gelovigen bleven bijvoorbeeld naar dezelfde heilige plaatsen gaan en op dezelfde dagen rituelen uitvoeren. Kerstmis valt bijvoorbeeld rond de winterzonnewende, de kortste dag van het jaar waarop de hoop op de terugkeer van het licht – de terug langer wordende dagen - gevierd werd.

Na de dood van Clodowech verdeelden alle koningszonen naar Frankische traditie de koninklijke macht en dus ook het rijk. Dat had als gevolg dat zich in de Nederlanden twee gebieden ontwikkelden: Neustrië tussen Schelde en Seine, Austrasië tussen de Rijn en het bekken van de Maas. De opdeling van het rijk en de onderlinge strijd binnen de koningsfamilie – die vast en zeker genoeg stof levert voor een dramatische televisieserie – droeg bij aan de verzwakking van de Merovingische koningen. De hofmeiers grepen hun kans. Zij stonden in voor het beheer van de bezittingen van hun koningen en trokken eind zevende en begin achtste eeuw steeds meer macht naar zich toe. Uiteindelijk slaagden de hofmeiers van Austrasië er in om de overhand te halen en de tweede grote Frankische dynastie te vestigen: Pepijn III kon in 751 zelf de troon bemachtigen en zijn zoon, Karel de Grote, werd in 800 zelfs door de paus tot keizer gekroond. Hoewel het West-Romeinse Rijk intussen verleden tijd was, bleven de

Frankische koningen aanknopen bij de Oudheid. De keizerskroning van Karel de Grote is daar een mooi voorbeeld van, want hij werd Keizer van de Romeinen. Dat motief kwam ook terug in de opleving van kunst en cultuur onder zijn bewind: de Karolingische Renaissance.

Interieur van de Paltskapel (Dom van Aken, kapel gewijd in 805).

De Paltskapel, gebouwd in opdracht van Karel de Grote, is een voorbeeld van de stijl van de Karolingische renaissance. © Digitale versie via Wikimedia Commons

Karel de Grote verenigde gebieden die vandaag bijna heel Frankrijk, de Benelux, Duitsland, Zwitserland, Oostenrijk en Noord-Italië beslaan. Hoewel hij zijn rijk smeedde door heel wat wrede veldslagen, wordt hij door de uitgestrektheid ervan ook wel eens de ‘vader van Europa’ genoemd. Na zijn dood ging het in zijn geheel naar zijn enige zoon, die het op

zijn beurt naliet aan drie overlevende zonen: het rijk werd steeds anders georganiseerd, zoals ook onder de Merovingers gebruikelijk was geweest.

Het Frankische rijk van 481 tot 814.

De donkerste gebieden kwamen als eerste onder Frankisch gezag. De stippellijn toont het Karolingische rijk bij de dood van Karel de Grote. © Digitale versie via Wikimedia Commons

Uiteindelijk zouden het Westelijke en het Oostelijke deel het Middenrijk opsloppen, wat van de Schelde de grens maakte tussen beide. Een deel van de Nederlanden had dus banden met de Franse koning en het andere deel met de Duitse, want om hun gebieden te kunnen beheersen was onder de Karolingers de feodaliteit of het leenstelsel goed uitgebouwd. In dit systeem gaf een heer grond in leen en bood hij bescherming in ruil voor de verlening van diensten en een eed van trouw van zijn vazal. Op deze manier had een koning in zijn hele rijk persoonlijke relaties met mensen die hem trouw

verschuldigd waren en hem militair bijstonden, bijvoorbeeld door hun gebied te verdedigen tegen invallen van Noormannen in de negende eeuw. Geleidelijk aan werden deze lenen de facto erfelijk en met de verzwakking van het centrale gezag versterkten lokale heren hun positie. Een voorbeeld is de eerste graaf van Vlaanderen, Boudewijn I met de IJzeren Arm, die in de tweede helft van de negende eeuw zijn machtsbasis legde door een Frankische koningsdochter te schaken en zijn gebied effectief te beveiligen tegen invallen van Noormannen.

Van patchwork naar Bourgondiërs

In de tiende eeuw viel het verzwakte Karolingische rijk uit elkaar en kwam in de Nederlanden een patchwork van kleine en grotere gebieden in de plaats. Enkele feodale heren konden via dynastieke politiek - strategische huwelijken en het militair verdedigen van aanspraken - een centraal gezag vestigen in een wat groter gebied: een landsheerlijkheid. Deze graven en hertogen hadden nog steeds feodale banden met de Franse koning of de Duitse keizer maar regeerden de facto onafhankelijk. De machten onder hen, zoals de graven van Vlaanderen, mengden zich ook graag in Europese politiek.

Innovaties in de landbouw, de groei van de bevolking en de bloei van de handel - zoals de beroemde lakenhandel in Vlaanderen en Brabant - zorgden vanaf de elfde eeuw en zeker in de dertiende voor nieuwe en groeiende steden. Grotere steden zoals Gent ontwikkelden zich tot machtige spelers met aparte statuten en privileges, die zich niet zomaar neerlegden bij de eisen van de landsheren. Ook binnen steden eisten nieuwe groepen inspraak in het bestuur. De patriciërs, die tot dan toe de stedelijke politieke en economische macht

naar zich toe getrokken hadden, moesten rekening beginnen houden met ambachtslieden. Zij verenigden zich in een ambacht per beroep dat hun gezamenlijke belangen verdedigde tegenover patriciërs én soms tegenover andere ambachten.

Op bouwkundig gebied veranderde ook heel wat. De gotische stijl ontstond in Frankrijk in de twaalfde eeuw en verspreidde zich snel in de Nederlanden. Ze kwam voort uit een technische verbetering: wanneer het gewelf van een kerk gebouwd was met kruisribben die op pijlers, luchtbogen en steunberen steunden, dan hoefde tussen die pijlers geen dikke muur meer om het dak omhoog te houden. Er konden dus grote ramen in. Dat maakte lichte en gewichtloze kerken in vergelijking met de massieve Romaanse stijl die daarvoor in gebruik was.

Interieur van de
gotische Sint-
Pieterskerk
(Leuven, 1425-
1497).

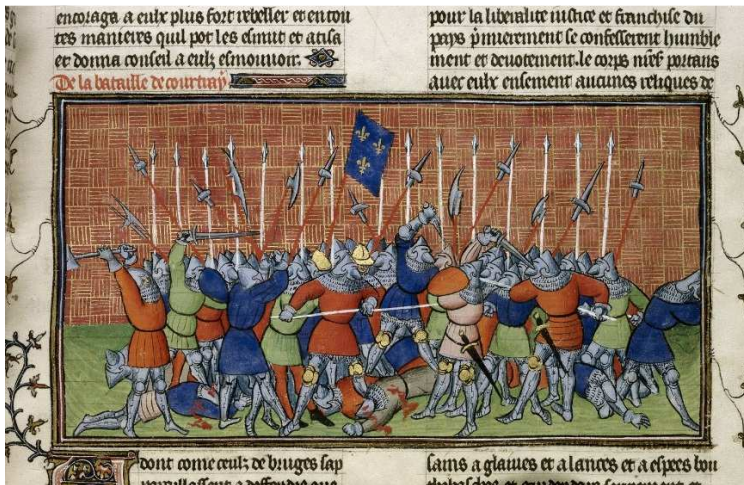
© Digitale
versie via
Wikimedia
Commons

De veertiende eeuw staat bekend als Europese crisisperiode: overbevolking, grote oorlogen, hongersnood en de beruchte pestepidemieën. De Nederlanden voelden de politieke spanningen tussen Europese grootmachten natuurlijk omdat ze Duitse en Franse leenheren hadden en Engeland de

belangrijkste handelspartner was, onder meer voor de bevoorrading van de lakennijverheid met goede wol. Ook de onderlinge concurrentie van landsheren ging verder. Hun territorium gold voor hen als familiepatrimonium dat behouden en liefst uitgebreid moest worden. Annexatie en opdeling van gebieden hing dan ook nauw samen met geslaagde of mislukte politiek. Door de toename en de schaal van oorlogen die de landsheren in de veertiende eeuw aangingen, groeiden financieel en menselijk de kosten voor hun onderdanen, die in ruil daarvoor vertegenwoordiging bij hun heer gingen eisen.

Een mooie illustratie van het samenspel van de verschillende spelers in de Nederlanden, elk met hun eigen agenda, is de legendarische Guldensporenslag van 11 juli 1302. Zelfs vandaag spreekt deze veldslag nog tot de verbeelding omdat ze steeds een belangrijke plaats heeft ingenomen in de Belgische en later Vlaamse herinneringscultuur. In het graafschap Vlaanderen lagen een voor die tijd hoog aantal grote steden, waar binnen de stadsmuren de spanningen tussen patriciërs en ambachtslieden hoog konden oplopen. Voeg daar een politiek conflict aan toe tussen de Franse koning Filips de Schone en zijn vazal, de graaf van Vlaanderen, Gwijde van Dampierre. De koning mengde zich maar wat graag in de politieke strategieën van de graaf om hem te verzwakken en zo zelf controle te verkrijgen over het machtige graafschap. Gwijde van Dampierre kreeg daar genoeg van en zegde zijn leenverdrag op. Als antwoord stuurde de koning een Frans ridderleger dat het graafschap bezette met hulp van Fransgezinde patriciërs die hun steden overgaven. Een conflict tussen patriciërs en ambachtslieden in Gent leidde uiteindelijk tot een polarisatie tussen Franse koning en Fransgezinde patriciërs (de Leliaerts) aan de ene

kant en de graaf, hoge adel en ambachtslieden aan de andere (de Klauwaerts). Het was een factieconflict dat alle lagen van de bevolking verdeelde.

Miniatuur van de Guldensporenslag (Frankrijk, laatste kwart 14de eeuw).

Dit is een detail uit de *Chroniques de France ou de St Denis*, dat het leven van de Franse koningen volgt van 1270 tot 1380. © Digitale versie via Europeana Collections

Van de Guldensporenslag wordt wel eens gezegd dat het Franse, zwaar bewapende ridderleger schandelijk verslagen werd door ambachtslieden en boeren te voet. Eigenlijk kon ook de graaf van Vlaanderen rekenen op een kleiner aantal ingehuurd ridders uit Brabant en Luik. Dat de Klauwaerts de slag wonnen bleef evenwel een opmerkelijke militaire gebeurtenis. Op politiek vlak betekende de zege dat Vlaanderen als semi-onafhankelijk graafschap bleef bestaan. In ruil voor hun bijstand, eisten - en kregen - de Vlaamse ambachtslieden inspraak in het stadsbestuur en door hun successen werden deze eisen ook elders in de Nederlanden herhaald. De rest van de eeuw bleven de verhoudingen

binnen de steden en tussen steden en heer een bron van conflict.

Eind veertiende eeuw en de vijftiende eeuw vormden een periode van eenmaking. Dat was niet voorbestemd om zo te lopen: zoals tijdens de eeuwen daarvoor zorgden dynastieke toevallen, strategieën en conflicten voor de politieke grenzen. De inwoners die daarbinnen leefden, identificeerden zich eerst en vooral met hun stad of dorp en voor grotere territoriale eenheden met de persoon van de vorst. De eenmaking kwam dan ook niet in de vorm van een nationaal gevoel maar in die van een illustere dynastie: de Bourgondische. We volgen Filips de Stoute, jongste zoon van de koning van Frankrijk. Hij had Bourgondië in leen van zijn vader en huwde Margaretha van Male, erfprinses van Vlaanderen. Filips ging voor een autonome koers, los van de Franse koning en zette in op het uitbreiden van zijn territorium. Een strategische zet was bijvoorbeeld het huwelijk van zijn kinderen met die van Albert van Beieren, hertog van Staubing (Neder-Beieren) en graaf van Henegouwen, Holland en Zeeland. De kleinzoon van Filips kon dus claims laten gelden op deze gebieden toen de Beierse lijn uitstierf. Opeenvolgende Bourgondische zonen konden hun territorium uitbreiden en probeerden wat meer eenheid te brengen in de gebieden onder hun gezag, bijvoorbeeld door de oprichting van enkele overkoepelende organen, zoals de Rekenkamer in Rijsel.

Zo kwam het dat Karel de Stoute, de vierde generatie, niet enkel Bourgondië maar ook Vlaanderen, Artois, Namen, Brabant, Limburg, Holland, Zeeland, Hainaut en Luxemburg erfde. Via strategisch geplaatste familieleden had hij ook controle over Utrecht, Luik en Kamerijk. Tijdens zijn

regeerperiode slaagde Karel er zelfs in om Bourgondië en de Nederlanden met elkaar te verbinden, zodat hij van de Noordzee tot in het zicht van de Alpen door zijn eigen gebied kon rijden.

Kaart van de Bourgondische bezittingen bij de dood van Karel de Stoute (1477).

De Nederlanden bovenaan en Bourgondië onderaan zijn onder Karel de Stoute met elkaar verbonden door tijdelijke veroveringen. © Digitale versie via Wikimedia Commons

De Bourgondische tijd ging samen met een economisch herstel na de crisis van de veertiende eeuw. Vandaag staan de hertogen nog bekend om de pracht en praal van hun hof, vergaderingen van de Orde van het Gulden Vlies, toernooien en optochten ter gelegenheid van de oh zo belangrijke huwelijken. Daarvoor hadden ze nood aan de beste tapijtwevers, goudsmiden, componisten, muzikanten en schilders. Ze trokken dan ook de grote namen aan, zoals de schilder Jan van Eyck. Zijn meest bekende werk is het Lam Gods, gemaakt voor de Sint-Baafskathedraal te Gent. Van Eyck is net als Rogier van der Weyden een sublieme vertegenwoordiger van de Vlaamse Primitieven, die internationale faam verwierven met hun levensechte weergaven van planten, dieren, stoffen en juwelen. De pracht en praal van het hof lokte navolging uit bij de nieuwe, kapitaalkrachtige stedelijke elite, waardoor de culturele bloei niet enkel de beperkte kringen van het hof opluisterde. Ook voor boekverluchting, tapijtkunst en polyfone muziek waren de Nederlanden beroemd, met zeker voor dat laatste een bloeiperiode in vijftiende en zestiende eeuw. Toen was echter al een andere dynastie aan de macht: de Habsburgse.

Frontispice van de Chroniques de Hainaut (Rogier van der Weyden, 1447).

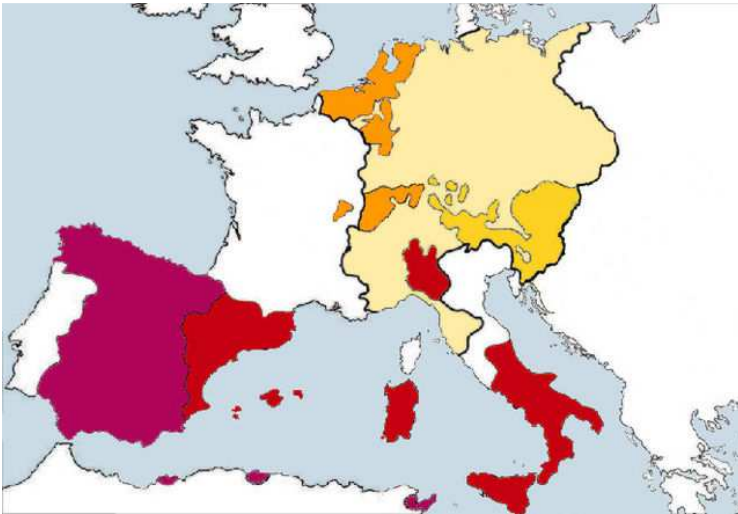
Van der Weyden toont op deze miniatuur hoe de auteur Jean Wauquelin zijn boek overhandigt aan Filips de Goede, die vergezeld wordt door zijn zoon Karel de Stoute.

© Digitale versie via Wikimedia Commons

Eenheid en scheiding van de Nederlanden (16de tot 18de eeuw)

Habsburgse eenheid

De Bourgondische lijn eindigde met Karel de Stoute. Hij sneuvelde in de slag bij Nancy (1477) in een poging het nog maar net veroverde Lotharingen opnieuw te bedwingen. Zijn dochter Maria van Bourgondië kreeg te maken met oproerige gewesten en Franse expansiedrang. Ze huwde hetzelfde jaar nog met aartshertog Maximiliaan van Habsburg, zoon van en later zelf keizer van het Heilig Roomse Rijk. Dit was voor de Nederlanden het begin van de Habsburgse tijd, waarin ze deel gingen uitmaken van een wereldrijk. Karel, de in 1500 geboren kleinzoon van Maria en Maximiliaan, erfde van vaders zijde de Habsburgse bezittingen in het Duitse rijk en het Bourgondische statencomplex (dat een personele unie van afzonderlijke gebieden bleef). Omdat Karel V tot Duits keizer verkozen werd, staat hij ook bekend als Keizer Karel. Van moeders zijde erfde hij Castilië en Aragon op het Iberische schiereiland, bezittingen in Italië en groeiende gebieden in het recent ontdekte Midden- en Zuid-Amerika. Zo komt het dat je in Mexicaanse bibliotheken boeken vindt die in de zestiende eeuw door Christoffel Plantijn in Antwerpen gedrukt werden en via Spanje naar de Nieuwe Wereld verhuisden.

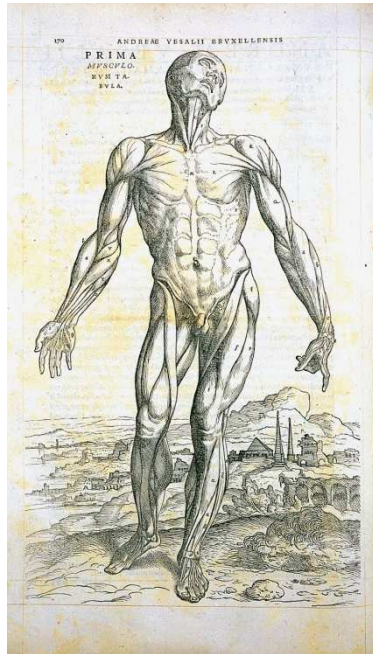
Kaart van de Europese gebieden van Karel V.

De keizer van het Heilige Roomse Rijk, hier omringd door de zwarte lijn, werd gekozen door Duitse keurvorsten, die over hun eigen gebieden bleven heersen. De donker gekleurde gebieden tonen waar Karel V ook rechtstreeks koning, prins, (aarts)hertog, (mark)graaf of heer was. © Digitale versie via Wikimedia Commons

De in de veertiende eeuw in Italië ontstane Renaissance, gevoed door een hernieuwde bewondering voor de Klassieke Oudheid en een terugkeer naar de bronnen van zowel Klassieke Oudheid als christelijke leer, had intussen ook weerklank gevonden in de Nederlanden. Een centrale figuur in de Renaissance van het Noorden was Desiderius Erasmus. In de zestiende eeuw waren de Nederlanden ook belangrijk voor de wetenschappen. Andreas Vesalius was niet enkel lijfarts van Karel V maar ook de anatomist die het menselijk lichaam intensief in kaart bracht. Wat de geograaf Gerard Mercator dan weer met de aarde deed. Belangrijke zestiende-eeuwse schilders waren Pieter Bruegel de Oude en Hieronymus Bosch.

Afbeelding van de spieren in het menselijk lichaam naar onderzoek van Andreas Vesalius (Basel, 1543).

Dit is een prent uit *De humani corporis fabrica libri septem*, ofwel Zeven boeken over de bouw van het menselijk lichaam, het bekendste anatomieboek van Vesalius. © Digitale versie via Europeana Collections

Karel V mat zichzelf drie rollen aan: verdediger van het christendom, beschermer van Habsburgse dynastieke belangen en universeel monarch (als keizer was hij koning der koningen). Dat leidde tot een heel aantal conflicten en oorlogen, bijvoorbeeld tegen de Ottomanen die richting het Westen uitbreidden, tegen de Habsburgse aartsrivaal Frankrijk en tegen een nieuw binnenlands gevaar: protestanten. Het protestantisme was begonnen als een hervormingsbeweging, de Reformatie, die niet tot doel had te breken met de paus in Rome. Toch excommuniceerde die Luther in 1521. De standpunten van het lutheranisme en later ook anabaptisme en calvinisme vonden snel aanhangers in de steden van de Nederlanden. Als beschermer van de Kerk van Rome, zag Karel V protestanten als ketters die bekeerd of

vervolgd moesten worden. Op het terrein was de meerderheid van de bevolking onbeslist en slechts een minderheid resoluut katholiek of protestants. Pas later zouden zich duidelijke geloofsgemeenschappen uitkristalliseren.

Toen Karel V in 1555 troonsafstand deed, werd zijn rijk en ook het Habsburgse huis verdeeld in een Oostenrijkse tak onder zijn broer Ferdinand I en een Spaanse tak onder zijn zoon Filips II, die ook de Nederlanden kreeg. Waar Karel V voortdurend de verschillende delen van zijn rijk bezocht, bestuurdde Filips II vanuit Spanje. Zijn halfzus Margaretha van Parma vertegenwoordigde hem als landvoogdes in de Nederlanden. De grote afstand tussen vorst en zijn gebied, de uiteenlopende belangen van het rijk en het verschil in politieke cultuur tussen de centralistische Filips en de pluriforme Nederlanden zouden fatale factoren zijn in wat volgde: de Opstand.

De Opstand en de scheiding

Filips II erfde de Nederlanden in economische crisis: de vele oorlogen wogen zwaar door, de lakenhandel stortte ineen, de winter van 1564-65 zorgde voor misoogsten. Bovendien waren hoge edelen in de Nederlanden, zoals Willem van Oranje en de graven Egmond en Hoorn, meer zeggenschap in het beleid gewend. Velen pleitten ook voor een verzachting van de vervolging van protestanten, die Filips strenger liet toepassen dan zijn vader. Het Eedverbond der Edelen diende in 1566 dan ook een smeeksbrief in bij landvoogdes Margaretha van Parma om de afschaffing van de geloofsvervolging te vragen. Filips II hield echter vast aan de harde lijn.

Eedverbond der Edelen biedt een smeekschrift aan Margaretha van Parma (Frans Hogenberg, ca. 1566-1570).

© Digitale versie via Wikimedia Commons

In hetzelfde jaar inspireerde een calvinistische preek in Steenvoorde (vandaag in Frans-Vlaanderen) tot vernieling van alle ‘paapse afgodsbeelden’ in de naburige kerk. Deze Beeldenstorm verspreidde zich snel, maar niet in alle steden, en richtte zich tegen de rijkdommen en materiële aspecten van de Rooms-katholieke devotie: glasramen, heiligenbeelden, schilderijen, kelken,... Toen dat nieuws uiteindelijk Filips II in Spanje bereikte, werd die meteen ziek en bleef twee weken in bed. Hij zond de hertog van Alva met troepen op weg om de orde te herstellen. Toen die een jaar na de feiten aankwam in de Nederlanden, was de rust al lang teruggekeerd. Toch stelde Alva zich onbuigzaam op en richtte een spoedtribunaal op. De Raad van Beroerten, beter bekend als de Bloedraad, zorgde onder meer voor de terdoodveroordeling van

Egmond en Hoorn in 1568 in Brussel. Dat jaar geldt als het startjaar van de zogenaamde Tachtigjarige Oorlog, die tot midden zeventiende eeuw zou voortduren. Vandaag noemt men het zestiende-eeuwse deel ervan de Opstand. De uitkomst daarvan was een scheiding van de Nederlanden: voortaan waren er de Spaanse Nederlanden en de daarvan onafhankelijke Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden.

Beeldenstorm (Frans Hogenberg, 1588).

Hogenberg toont op deze gravure een kerk waarin de Beeldenstorm in volle gang is: mensen trekken heiligenbeelden tegen de grond, slaan glasramen in en vernielen schilderijen. In de ondertekst staat onder meer: *Das bildenssturmen fiengen an / Das nicht ein bildt davon bleib stan.*
© Digitale versie via Wikimedia Commons

In 1581 nam een verbond van opstandige gewesten namelijk een drastisch besluit. In het *Plakkaat van Verlatinghe* verklaarden ze dat Filips hun koning niet meer was. Deze ongeziene stap verdedigden ze door te stellen dat Filips zelf

het contract met de onderdanen van de Nederlanden verbroken had door het schenden van de traditionele eden die hij als landsheer bij zijn aantreden had afgelegd. Niemand had aan het begin van de Opstand kunnen voorspellen, of zich zelfs maar voorstellen, dat een deel van de Nederlanden zich uiteindelijk zou afscheuren van het rijk. Integendeel, velen dachten dat ze zich gingen verzoenen op basis van eervolle voorwaarden. De onafhankelijke Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden die uiteindelijk ontstond was dan ook nog eens een uitzonderlijke staatsvorm. Niet dat niet geprobeerd was om een nieuwe vorst te vinden, maar na twee terugkrabbelende kandidaat-soevereinen is die optie opgeborgen. Het zuiden bleef onder Spaans Habsburgs regime, ofwel omdat deze gebieden zich verzoenden met de koning ofwel omdat ze heroverd werden. De oorlog tussen de twee delen bleef verder woeden, uitgezonderd een pauze tijdens het Twaalfjarig Bestand (1609-1621), tot aan de Vrede van Münster in 1648.

Intussen moesten de Spaanse Nederlanden wel bestuurd worden. In 1598 kreeg Filips' dochter Isabella bij haar huwelijk met Albrecht deze gebieden als bruidsschat en zij zou na de dood van haar man het bestuur nog overnemen tot haar overlijden in 1633. Het echtpaar staat vandaag nog bekend om hun inzet voor de Contrareformatie, de katholieke hervormingsbeweging die antwoordde op de protestantse Reformatie. Ze maakten daarbij handig gebruik van een nieuwe vormtaal in de kunst: barok. Deze stijl is bombastisch en weelderig met een voorliefde voor dramatische effecten en de uitdrukking van emoties. Ze was dus geschikt voor het imponeren en overtuigen van onderdanen en gelovigen. De bekendste barokke schilder van het Zuiden is ongetwijfeld Peter Paul Rubens, die opdrachten

van Europese hoven en kerken binnenhaalde. Aan de andere kant van de nieuwe grens bevond zich Rembrandt van Rijn.

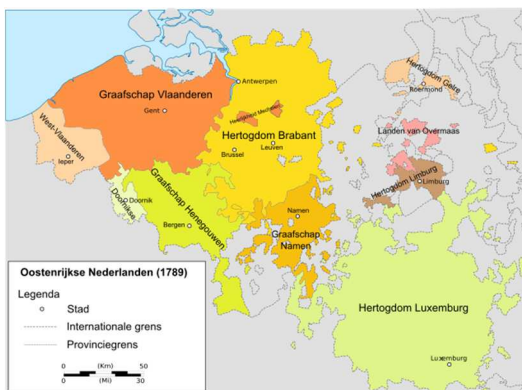
Basiliek van Onze-Lieve-Vrouw van Scherpenheuvel (gewijd in 1627, verheven tot basiliek in 1922).

Bij een oud pelgrimsoord voor Maria namen de aartshertogen Albrecht en Isabella het initiatief voor de bouw van een heptagonale kerk. Het gebouw is een van de vroege voorbeelden van barok in de Spaanse Nederlanden. © Digitale versie via Wikimedia Commons

De intussen voortslepende oorlogen met de Republiek waren ingebed in grotere Europese conflicten. De rivaliteit tussen Frankrijk en Spanje leidde bijvoorbeeld ook na de vrede met de Republiek tot Franse invallen in de Spaanse Nederlanden (en bij elk vredesverdrag een afstaan of teruggave van gebieden). Hoewel de inzet van de oorlog met de Republiek lang enkel een bufferzone was, wilde Zonnekoning Lodewijk XIV graag de Spaanse Nederlanden in hun geheel bij zijn rijk voegen. De verzwakking van de Spaanse Habsburgers leidde ertoe dat zowel Frankrijk als de zeemogendheden Engeland

en Republiek zich gingen mengen in de Spaanse troonopvolging na het overlijden van de kinderloze Karel II. Een van de gevolgen van deze Spaanse Successieoorlog (1701-1714) was dat de Spaanse Nederlanden de Oostenrijkse werden.

Door het verlies van aan de Republiek en Frankrijk afgestane gebieden, vertoonden de grenzen van de Oostenrijkse Nederlanden begin achttiende eeuw grote gelijkenissen met die van het huidige België. Het grootste verschil met de hedendaagse grenzen was het prinsbisdom Luik, dat zowat 1/5 van het huidige België in beslag nam. Sinds de mislukte poging van de Bourgondische hertog Karel de Stoute om het gebied in te lijven was het steeds een min of meer onafhankelijk deel van het Duitse Rijk gebleven, geleid door een bisschop met wereldlijke ('prinselijke') macht. Nieuw was de personele unie tussen prinsbisdom en Oostenrijkse Nederlanden, omdat ze beiden onder de soevereiniteit van de Duitse keizer vielen, maar het bleven twee afzonderlijke staten.

Oostenrijkse
Nederlanden in 1789.
Het prinsbisdom
Luik bevindt zich
tussen het
hertogdom
Luxemburg en de
andere delen van
de Oostenrijkse
Nederlanden.
© Digitale versie
via Wikimedia
Commons

Net als de opvolging van de Spaanse vorst, bleek ook die van de Oostenrijkse niet vanzelfsprekend. Maria Theresia zou

haar aanspraken als dochter van de keizer tijdens de Oostenrijkse Successieoorlog (1740-1748) moeten verdedigen tegen onder meer Frankrijk, Spanje en Pruisen (een Duits koninkrijk). Zij en later haar zoon Jozef II staan bekend als verlichte despoten, vorsten die een aantal ideeën uit de Verlichting wilden toepassen maar daarbij wel alle macht in handen hielden. De Verlichting stelde de rede voorop, waarbij de verlichte mens de traditie en autoriteiten niet blindelings moest volgen maar net zelf kritisch moest durven nadenken. Ideeën die verlichte despoten zoals Jozef II geïnspireerd hebben zijn een rationele legitimatie van het vorstelijk gezag los van religie en ook de staat verantwoordelijk achten voor welzijn en welvaart. De vorst moest dus ingrijpen in armenzorg, ziekenzorg, onderwijs, bevolkingsregisters – domeinen waar de Kerk zich traditioneel ook organiseerde. Maria Theresia laveerde redelijk voorzichtig tussen (vernieuwing vanuit) de centrale macht in Wenen en de lokale tradities van de Nederlanden. Haar politiek kreeg daarom de naam ‘Theresiaanse compromis’ mee. De Oostenrijkse Habsburgers verkregen wel grotere greep op het bestuur in de Nederlanden, onder meer door een betere communicatie: via een goed uitgebouwde postverbinding was een brief Wenen-Brussel maar twee à drie dagen onderweg. De rit naar Madrid had twee à drie weken gekost – voor een spoedbericht 10 dagen – en dat enkel wanneer de weg door Frankrijk niet geblokkeerd werd door een oorlog.

Allegorie op de Oostenrijkse Successieoorlog (anoniem, 1742).

Fragment uit *Sinnebeelden, op de toestand van den tegenwoordige oorlog*. De prent stelt de wedijverende partijen als dieren voor. Links vechten de Franse haan en de Oostenrijkse (of Pruisische?) adelaar om een slang. De Engelse dog en de Nederlandse Leeuw kijken samen toe. In de wolken staat Bellona, godin van de krijgskunst. © Digitale versie via Europeana Collections

Maria Theresia's zoon, Jozef II was scherper in zijn beleid: hij vond dat hij zich maar beter van dit deel van zijn rijk kon ontdoen door het te ruilen voor Beieren en toen dat niet lukte zette hij zwaar in op een sterk gecentraliseerd hervormingsbeleid. Waar Maria Theresia voorzichtig hervormde, wilde Jozef II snel grote en radicale hervormingen doorvoeren in onder meer armenzorg, onderwijs, recht en bestuur. Zijn plannen wilden ook de jurisdictie van de Kerk aanpassen, deden bestuurlijke functies verdwijnen en ondermijnden lokale en regionale machthebbers. De situatie escaleerde al snel in de Brabantse Omwenteling (1789-1790). Vandaag wordt die steeds vaker de eerste 'Belgische revolutie' genoemd omdat er veel gewesten bij betrokken waren die actie voerden vanuit een proto-nationaal gevoel.

Jozefs politiek, soms gekarakteriseerd als een revolutie van bovenaf, lokte in die gewesten een conservatieve reactie uit: de opstandelingen wilden dat hun keizer respect toonde voor de aloude privileges. Zij richtten de Verenigde Nederlandse Staten (*Etats Beligiques Unis*) op en onderdrukten een aan de keizer loyale boerenopstand in het Zuid-Vlaamse platteland. Uiteindelijk ging de opvolger van de intussen overleden Jozef II akkoord om bijna alle hervormingen van zijn voorganger op te bergen in ruil voor heraansluiting van het gebied bij zijn rijk. Ongeveer gelijktijdig met de Oostenrijkse Nederlanden kwamen ook in Luik brede lagen van de bevolking in opstand tegen hun autocratische bestuurder, de prinsbisschop. Ook deze Luikse Revolutie (1789-1791) werd uiteindelijk beëindigd met de terugkeer van het oude gezag.

Dat betekende niet dat de revolutionaire ideeën verdwenen waren. Een groep opstandelingen had tijdens de Brabantse ('Belgische') Omwenteling al naar Frankrijk gekeken voor inspiratie voor een nieuwe staatsvorm. Intussen waren daar - eveneens in 1789 - radicale ideeën uit de Verlichting in de Franse Revolutie omgeslagen. Deels op uitnodiging van republikeinen in de Nederlanden, bezetten Franse revolutionaire troepen de Zuidelijke Nederlanden. Het zuiden en het prinsbisdom Luik werden in 1795 bij Frankrijk ingelijfd, de Republiek werd een satellietstaat. Het zuiden werd opgedeeld in 9 departementen, min of meer de huidige provincies. De oude orde moest er uit: kloosters en abdijen werden opgeheven en verkocht, een republikeinse kalender met nieuwe feestdagen werd ingesteld, opstanden konden rekenen op harde repressie. Onder de absolutistische Napoleon kon het beleid tijdelijk op meer steun rekenen maar ook dat veranderde snel. Toen zijn legers steeds meer oorlogen tegen coalities van Europese mogendheden

verloren, trokken ze zich geleidelijk aan terug uit de Nederlanden. Napoleon leed zijn definitieve nederlaag in de slag bij Waterloo in 1815.

Re-enactment van de slag bij Waterloo (Waterloo, 2011).

Elk jaar vindt in Waterloo een re-enactment van de slag plaats. In 2015, op de 200ste verjaardag, zorgden maar liefst 6200 re-enactors, 330 paarden en 120 kanonnen voor spektakel. © Digitale versie via Wikimedia Commons

Belgische geschiedenis (19de tot 21ste eeuw)

Kort weerzien, nieuwe scheiding: de geboorte van een land

Nadat de Europese mogendheden Napoleon verslagen hadden, tekenden ze op het Congres van Wenen (1814-1815) een nieuwe verdeling van Europa uit. Er werd besloten om de Noordelijke en Zuidelijke Nederlanden aan elkaar te lijmen tot het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden, zodat een kleine staat de noordgrens van Frankrijk kon bewaken. Koning Willem I ontpopte zich tot een verlicht-centralistische vorst die een aantal goede maatregelen trof – bijvoorbeeld voor economische integratie van noord en zuid – maar die dat op een eigenzinnige manier deed. Net als in andere landen enkele jaren na het Congres van Wenen, leidde dat tot kritiek op zijn autoritaire regeerstijl en uiteindelijk tot de Belgische Opstand.

In 1830 vonden twee groepen met eigen eisen ten opzichte van de koning elkaar: liberalen met een modern vrijheidsbegrip en katholieken die de vrijheid wilden om

onderwijs en godsdienst naar eigen goeddunken te organiseren. Ze verenigden burgerij, middenklasse, adel en clerus om zich af te scheuren van het Verenigd Koninkrijk. Vanaf nu kunnen we spreken van echte Belgische geschiedenis. Engeland, Frankrijk, Pruisen en Rusland lieten de oprichting van een nieuwe staat met tegenzin toe als een tussenoplossing tussen annexatie door Frankrijk en het mislukt herstel van de eenheid onder koning Willem I. De koning zou zich pas in 1839 neerleggen bij de situatie en het nieuwe België kon niet anders dan de voorwaarden van de grote Europese spelers aanvaarden, zoals de teruggave van grote delen van Limburg en Luxemburg en de aanname van eeuwige neutraliteit - een garantie die aanleiding zou geven tot Britse deelname aan de Eerste Wereldoorlog na de schending ervan door Duitsland. Nu Willem I had afgedaan, ging België op zoek naar een nieuwe koning. Het werd Leopold van Saksen-Coburg, weduwnaar van de Engelse kroonprinses Charlotte.

Nieuwe breuklijnen

De jonge staat stimuleerde de ontwikkeling van Belgisch patriottisme. De uitbouw van een Belgische geschiedschrijving bood de kersverse Belgen een gemeenschappelijk, roemrijk verleden. Dat kon dan in romantische stijl verbeeld worden door historieschilders. Het Belgisch nationalisme stond toen niet haaks op het groeiende Vlaams bewustzijn. Het idee van een Vlaams volk ontstond en 'Vlaanderen' zou vanaf toen niet meer verwijzen naar het oude graafschap, maar naar de Nederlandstalige gebieden in België. De eerste Vlaamsgezinden zagen dat Vlaamse als inherent kenmerk van de Belgische natie. Geleidelijk gingen ze wel meer politieke

eisen stellen op het vlak van taalwetgeving. Daarvoor moesten ze de politiek in, waarbij de beweging zich verdeelde over de intussen uit elkaar gegroeide katholieke en liberale partij. Die laatsten botsten niet enkel tijdens de Eerste Schoolstrijd (1878-1884) maar ook in cultuur. Katholieken hadden een voorkeur voor de aan de middeleeuwen refererende neogotiek, antiklerikale liberalen kozen voor het naar de klassieke oudheid refererende neoclassicisme.

Tafereel van de Septemberdagen 1830 op de Grote Markt te Brussel (Gustaaf Wappers, 1835).

Gustaaf Wappers was een romantisch schilder die belangrijke opdrachten van de overheid kreeg om het Belgische verleden te verheerlijken. Hier verbeeldde hij een dramatische scène uit de Belgische Revolutie. © Digitale versie via Wikimedia Commons

De liberale burgerij die de leden voor de liberale partij leverde, ontleende zijn macht aan de Industriële Revolutie die zich vanaf het begin van de negentiende eeuw al begon af te tekenen in de Nederlanden. Concurrentie van de Engelse,

geïndustrialiseerde linnenindustrie deed die van Vlaanderen de das om, terwijl de Waalse industrie net hoogdagen kende in steden zoals Luik en Charleroi. Tegen het einde van de negentiende eeuw zorgden de sociale gevolgen van de Industriële Revolutie voor de opkomst van arbeidersbewegingen. De socialistische arbeidersbewegingen richtten een nieuwe politieke partij op om hun programma te kunnen uitvoeren. Een van hun speerpunten zou democratisering zijn. Het cijnskiesrecht sloot namelijk de meerderheid van de burgers uit omdat stemrecht samenhang met hoeveel belastingen je betaalde. De uitbreiding naar het huidige systeem gebeurde in verschillende fases en met wisselende medewerking van de politieke partijen, tot de schok van de Eerste Wereldoorlog de deur openzette voor algemeen enkelvoudig stemrecht voor mannen (1919). Vrouwen kregen pas volwaardig kiesrecht na de Tweede Wereldoorlog (1949).

Opening van de eerste Belgische spoorweg (Jan Antoon Neuhuys, 1885).

De lijn Brussel-Mechelen van 1835 was de eerste publieke treinverbinding op het continent. © Digitale versie via Wikimedia Commons

De twee Wereldoorlogen van 1914-1918 en 1940-1945 hadden beiden grote impact op de Belgische samenleving. De destructie die de Eerste Wereldoorlog teweeg bracht, drukt vandaag nog steeds haar stempel op het landschap van de Westhoek. Het gevoel dat de wereld stabiliteit en coherentie verloren was, uitte zich ook in de kunst: het symbolisme van

Fernand Khnopff maakte plaats voor het dadaïsme, voor surrealistische schilderijen van René Magritte en voor klankpoëzie van Paul van Ostaïjen.

Het economisch herstel na de oorlog kwam abrupt tot een einde in de crisis van de jaren 1930 en gaf in veel Europese landen revolutionaire en totalitaire partijen de wind in de zeilen. De Tweede Wereldoorlog brak uit, die opnieuw grote verwoesting met zich meebracht. Een belangrijk gevolg daarvan op langere termijn was een dekolonisatiegolf. De Belgische kolonie Kongo was verworven door koning Leopold II. Hij was er in geslaagd om op de Conferentie van Berlijn (1884-1885) een enorm gebied in het toen nog grotendeels onbekende hart van Afrika op zijn naam te zetten. In 1908 droeg hij de kolonie over aan de Belgische staat, tot Congo na 52 jaar, in 1960, de onafhankelijkheid uitriep.

In België zelf bouwde men na de oorlog de welvaartstaat verder uit in het verzuilde systeem: van wieg tot graf konden leden terecht bij organisaties met katholieke, socialistische of liberale signatuur voor nieuws, opleiding, sociale zekerheid, vrije tijdsbesteding... De politieke organisatie van België veranderde ook. Vanaf 1970 werd de unitaire staat in verschillende fases omgebouwd tot een federale, terwijl intussen sinds de Tweede Wereldoorlog bevoegdheden overgeheveld werden naar een nieuw, supranationaal niveau: de Europese Unie.

Tijdslijn

1 ^{ste} eeuw v.C.-5 ^{de} eeuw	Dappere barbaren en expansieve Romeinen
ca. 57 v.C.	Caesar schrijft <i>De Bello Gallico</i> over zijn veroveringen in Gallië
5 ^{de} eeuw	Germanen vallen het Romeinse Rijk binnen en halverwege de 5 ^{de} eeuw trekken de Romeinen zich terug uit de Lage Landen
5 ^{de} -15 ^{de} eeuw	Grote rijken en een patchwork van gebiedjes
5 ^{de} -8 ^{ste} eeuw	<i>Merovingische periode</i>
ca. 500	Clodowech (Clovis) bekeert zich tot het christendom
6 ^{de} -7 ^{de} eeuw	Frankische rijk valt uiteen na de dood van Clodowech en het hergroepeerd in Neustrië en Austrasië
8 ^{ste} -9 ^{de} eeuw	<i>Karolingische periode</i>
751	Pepijn III wordt de eerste Karolingische koning
800	Karel de Grote wordt Keizer van de Romeinen
9 ^{de} eeuw	Noormannen doen invallen in de Nederlanden
843	Karolingische rijk onder drie kleinzonen van Karel de Grote verdeeld
864	Boudewijn I met de IJzeren Arm is de eerste graaf van Vlaanderen
10 ^{de} eeuw	Karolingische rijk verbrokkelt
1302	Guldensporenslag
1349-1350	De pest breekt de eerste keren uit

1384-1477	<i>De eeuw van Bourgondië</i>
1384	Filips de Stoute wordt graaf van Vlaanderen, begin van de Bourgondische periode voor de Nederlanden
1477	Karel de Stoute sterft in de slag bij Nancy, einde directe lijn Bourgondische hertogen
16 ^{de} -18 ^{de} eeuw	Eenheid en scheiding van de Nederlanden
1477-1588	<i>De eeuw van Habsburg</i>
1515	Karel V wordt volwassen verklaard op vijftienjarige leeftijd
1523	Eerste executie van lutheranen omwille van hun geloof in Brussel
1555	Karel V treedt af en geeft het bestuur van de Nederlanden aan Filips II
1566	Beeldenstorm
1667	Alva komt aan in de Nederlanden
1568	De Opstand gaat van start
1579-1598	De Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden scheurt zich af van het Habsburgse rijk
1609-1621	Twaalfjarig Bestand
1648	De Tachtigjarige oorlog eindigt met de Vrede van Münster
1701-1714	Spaanse Successieoorlog
1714-1791	<i>Oostenrijkse Nederlanden</i>
1713	Vrede van Utrecht (overgang naar Oostenrijk)
1740-1748	Oostenrijkse Successieoorlog

1748-1780	het Theresiaanse compromis
1789-1790	Brabantse Omwenteling reageert op de hervormingspolitiek van Jozef II
1789-1791	Luikse Revolutie
1792-1814	De Oostenrijkse Nederlanden en het prinsbisdom Luik komen onder Frans bestuur
1815	Napoleon lijdt zijn definitieve nederlaag bij Waterloo
19 ^{de} -20 ^{ste} eeuw	Belgische geschiedenis
1815	Het Congres van Wenen bepaalt de Europese kaart na de Franse Revolutie en Napoleon
1815-1830	<i>Verenigd Koninkrijk der Nederlanden</i>
1830	<i>Belgische Revolutie</i>
1831	Belgische grondwet wordt geratificeerd
1835	De eerste spoorlijn Mechelen-Brussel opent
1838	België internationaal erkend en neutraliteit gegarandeerd
1878-1884	Eerste Schoolstrijd tussen katholieke en liberale partij
1898	De Gelijkheidswet geeft Frans en Nederlands gelijk statuut: wetten in beide talen opemaakt
jaren 1880	Sociaaldemocratie komt op in België
1885	Conferentie van Berlijn ('Congoconferentie')
1893	Algemeen Meervoudig Stemrecht
1914-1918	Eerste Wereldoorlog
1918	Algemeen Enkelvoudig Stemrecht

1940-1945	Tweede Wereldoorlog
1949	Belgische vrouwen krijgen volwaardig stemrecht
1949	België wordt lid van NAVO en VN
1960	Congo wordt onafhankelijk
1970	Eerste staatshervorming start de federalisering
1992	Verdrag van Maastricht richt de Europese Unie op

Beknopte bibliografie

P. Arblaster, *A History of the Low Countries*, Houndmills, 2006.

J.C.H. Blom en E. Lamberts red., *Geschiedenis van de Nederlanden*, 2de ed., Baarn, 2010.

Colofon

2016

In opdracht van de Federatie van de Belgische Autobus- en Autocarondernemers en van Reisorganisatoren

Tekst: dra. Heleen Wyffels

Wetenschappelijke supervisie: prof. dr. Violet Soen

Beiden verrichten onderzoek aan de KU Leuven binnen de onderzoeksgroep Nieuwe Tijd, en zijn in het bijzonder geboeid door grenzen en transregionale geschiedenis.

<http://www.arts.kuleuven.be/nieuwetijd>

<http://www.transregionalhistory.eu>

Omslagafbeelding: Detail van s.n., *Kaart van Vlaanderen naar Gerardus Mercator*, gravure uitgegeven door D. Zenoi, Venetië, 1559 (Rijksmuseum: RP-P-OB-78.883).

LIRIAS-identifier: